

Ключевые слова: *свобода, право, естественное право, личное неимущественное право, права человека.*

Zahoruy L.M., Zahoruy I.S. Liberty of right as non-property right of persons

Researching of civil liberty of an individual is rather complex process. This is due to the fact that freedom is embodied in various legal forms. This article will discuss the freedom of the individual in the form of moral rights, which provides the natural existence of a natural person, including the right to liberty - art. 288 of CC of Ukraine. This is done with certain purpose. First - clarification of the nature of freedom, which is enshrined in the above article, that generally facilitate in-depth understanding of individual freedom civil law. Secondly, the justification of amending its current civil legislation that are aimed at its improvement. In that respect individual liberty was hardly considered in civil law.

It appears that individual freedom enshrined in Art. 288 CC of Ukraine in the form of «freedom» does not correspond to the nature of this freedom - the one that provides natural existence of individual. This approach to individual freedom is considered simplistic. Since civil liberty is an integral part of a particular law, we believe it would rather not talk about «freedom rights», but about the «freedom of right» which has its own meaning, that is revealed after specific moral rights, which list is not exhaustive. In this case, freedom is not considered as intangible benefit that is «entitled to the benefit.» Freedom of person in its natural state has no external material object, it exists because it is directly related to human, person. With this in mind it is advisable to focus on the content of this freedom through specific rights.

Thus, the state legally formalizes natural rights, since the socio-economic background has formed for this. In this regard, civil law does not introduce freedom that provides a natural state of an individual, but gives it the necessary external (legal) design. The state recognizes it by fixing the objective law and guarantees the realization and protection. Based on the above, it is offered to talk about «*freedom of rights*», which transforms into concrete rights and proposal to amend the relevant article of the current Civil Code of Ukraine is grounded, which establishes the right to freedom.

The issue referred in this article is multidimensional and goes beyond civil law as directs our thoughts to the plane of theory of human rights - «the human in the right».

Key words: *freedom, right, natural right, personal non-property right, human rights.*

Розкрито теоретико-методологічні основи уніфікації нормативної правової термінології в процесі нормотворення. Запропоновано поняття уніфікації нормативної правової термінології та охарактеризовано її види, завдання, способи її прийоми. Узагальнено постулати термінологічної стандартизації для застосування в практичній діяльності суб'єктів нормотворення. Визначено місце та роль уніфікації нормативної правової термінології у юридичній техніці.

Визначено місце вимог уніфікації нормативної правової термінології, які розглядаються як складовий елемент у системі вимог юридичної техніки, як важливий елемент у її структурі. З'ясовано, що важливість ролі уніфікації нормативної правової термінології виявляється в чіткості процесуальної форми її здійснення, зокрема, у дотриманні процедури чотирьох основних етапів.

Ключові слова: *уніфікація, нормативна правова термінологія, види, завдання, способи, прийоми, юридична техніка.*

Постановка проблеми. Серед різноманітності правових явищ, які охоплюються поняттям «правова система», одне з провідних місць займає уніфікація нормативної правової термінології в процесі нормотворення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Детальний аналіз спеціальної літератури показав, що проблема уніфікації нормативної правової термінології відноситься до міждисциплінарних проблем, а процес її удосконалення є процесом безперервним і вкрай необхідним.

Формування цілей. Для визначення місця й ролі уніфікації нормативної правової термінології у юридичній техніці вважаємо за доцільне зосередити увагу на таких аспектах, зокрема: поняття уніфікації, її види, завдання, способи й прийоми.

Виклад основного матеріалу. Унаслідок відсутності в науковому ужитку усталеного визначення поняття уніфікації нормативної правової термінології нами сформульовано дефініцію зазначеного поняття.

Уніфікація нормативної правової термінології – це динамічний процес, один із напрямів діяльності суб'єктів нормотворення, спрямований на приведення нормативних правових термінів до одноманітності, тотожності, з дотриманням вимог, що до них висувуються та з використанням усієї сукупності способів, прийомів і засобів юридичної техніки. При цьому здійснюється як лінгвістичний аналіз термінів і врахування загальних норм та закономірностей мови, так і врахування специфіки нормативних критеріїв оцінювання термінології.

У цьому контексті зазначимо, що уніфікація нормативної правової термінології є процесом достатньо складним і довготривалим, відтак для його ефективності необхідно виробити конкретні правила проведення такої діяльності, тому що тільки чітко розроблена стратегія злагоджених дій всіх учасників процесу в змозі забезпечити його позитивні результати.

Як відомо, з одного боку, у нормотворчій діяльності найбільш ефективні, відпрацьовані засоби, прийоми та правила, що дозволяють досягти оптимального результату, забезпечуються вимогами юридичної техніки. З іншого боку, за твердженням А.В. Мелехіна, головною у юридичній техніці виступає термінологія [1].

У великому юридичному словнику за редакцією О.Я. Сухарева юридичні терміни визначаються як елементи юридичної техніки, словесні

позначення державно-правових понять, за допомогою яких виражається й закріплюється зміст нормативно-правових приписів держави [2, с. 782].

Зазначимо, що юридичні терміни, мовні по суті, є опорними точками в процесі пізнання правових явищ, вони безпосередньо пов'язані з регулятивною функцією права, заставою реалізації якої є ефективна дія й застосування правових норм. Відтак виникає необхідність досліджувати правові терміни не лише як одиниці мовної системи, але й з точки зору їх реально-го функціонування, взаємозв'язку, упорядкованості [3].

Варто враховувати, що на певному етапі нормотворчої діяльності, по мірі накопичення значного обсягу нормативних правових термінів, за допомогою яких опосередковано регулюються суспільні відносини, виникає необхідність їх уніфікації в процесі нормотворення.

На основі детального аналізу спеціальної літератури ми дійшли висновку, що ефективність уніфікації нормативної правової термінології напряму залежить від певних постулатів (імперативів) термінологічної уніфікації. Особливої уваги заслуговують постулати термінологічної стандартизації, запропоновані Г. Рондо для застосування в практичній діяльності суб'єктів нормотворення [4]. Головні ціннісні компоненти цих постулатів, на нашу думку, цілком можна апроксимувати й на уніфікацію нормативної правової термінології, зокрема:

1. Уніфікація нормативної правової термінології не є самоціль. З одного боку, вона є наслідком загальної уніфікації юридичної термінології, з іншого – спрямована на полегшення комунікації, завдяки тому, що скорочує втрати інформації.

2. Уніфікація нормативної правової термінології має рахуватися з такими соціолінгвістичними фактами, як прийняте вживання, упровадженість, політична кон'юнктура, потреби користувачів.

3. Уніфікація нормативної правової термінології, залучаючи виразні засоби, що використовуються індивідами та колективами, має враховувати й такі психолінгвістичні фактори, як естетика, звички тих, хто розмовляє, заборони, природний опір змінам.

4. Уніфікація нормативної правової термінології має вестися безперервно, а самі терміни мають удосконалюватися, з тим, щоб вони відповідали сучасному рівню розвитку національного законодавства.

5. Уніфікація нормативної правової термінології розвивається в двох напрямках: національному та інтернаціональному, які мають бути узгоджені між собою. Інтернаціональна уніфікація потребує узгодження термінів із міжнародним законодавством, а також із законодавством держав, у яких користуються однією й тією ж мовою.

6. Уніфікація нормативної правової термінології здійснюється спеціалістами в галузі права за допомогою термінологів.

7. Уніфікація нормативної правової термінології має спиратися на ретельно підготовлені розробки, а також вимоги юридичної техніки. Від якості підготовчих робіт залежить ефективність уніфікації.

8. Для того, щоб уніфікація нормативної правової термінології була успішною, вона має виходити від уповноваженого суб'єкта нормотворення й використовувати фактори спонуки та міри примусу, що забезпечують ефективне впровадження термінології.

9. Результати уніфікації нормативної правової термінології мають широко розповсюджуватися й мати певне закріплення у вигляді тезаурусів, словників тощо.

Для більш детального вивчення питання уніфікації необхідно, ураховуючи зазначені постулати, а також спираючись на спеціальну літературу [5; 6; 7], визначитися з її видами. За основу ми пропонуємо такі *види уніфікації нормативної правової термінології: за суб'єктами уніфікації*: уніфікація, що здійснюється суб'єктами нормотворчості, уніфікація за участю науковців, експертів та ін.; *за галузями права*: галузева уніфікація – проводиться в рамках однієї галузі права (наприклад, уніфікація термінології: конституційного, кримінального права, цивільного, адміністративного, сімейного права тощо), міжгалузева уніфікація – проводиться в масштабі декількох галузей права; *за юридичною силою актів*: уніфікація законодавчої термінології; уніфікація термінології підзаконних актів; відомча уніфікація; *за внутрішньою й зовнішньою системою*: внутрішня та зовнішня уніфікація. Перший вид – полягає в додержанні внутрішньої структури терміна, побудові його змісту, використанні певних прийомів граматики, стилістики, лексики тощо. Другий – упорядкування всієї системи термінології; *за напрямками діяльності*: наприклад, уніфікація термінології правоохоронної, судової, військової, медичної діяльності тощо; *за національною приналежністю*: уніфікація термінології національного законодавства, міжнародного законодавства, ратифікованих угод тощо; *за формальною ознакою*: розміщення уніфікованих термінів у глобальних комп'ютерних мережах, електронній базі даних, словниках, тезаурусах тощо.

Під час уніфікації термінології слід ураховувати такі *термінологічні прийоми* [8]: 1) використання загальноживаної мови для позначення нормативного правового поняття словом, переведення цього слова в розряд термінів, його *термінологізація*, або перенесення готового терміна з однієї дисципліни в іншу з повним або частковим його переосмисленням і перетворення в міжгалузевий омонім¹, тобто *транстермінологізація*; 2) термінологічна деривація, що представляє собою різновид словоутворювальної процедури, яка відрізняється від звичайного словоутворення перевагою визначених компонентів

¹ Омоніми (гр. *homōnuta*, від *homós* – однаковий і *buta* – ім'я) однозвучні одиниці мови, у значенні яких (на відміну від значень багатозначних одиниць) немає спільних семантичних елементів.

(терміноелементів) і/або композиційних моделей. Цей прийом можна назвати власне *термінотворенням*; 3) запозичення терміна з іншої мови зі збереженням або специфікацією його основних дефінітивних параметрів і фонетико-морфологічною адаптацією.

У рамках юридичної техніки, важливо не тільки досконало уніфікувати термінологію, але й *вдало розмістити її в нормативному правовому акті*. У вітчизняній та зарубіжній юриспруденції питання про закріплення дефініцій у нормативних правових актах отримало неоднозначну, іноді прямию протилежну оцінку.

Більшість правознавців позитивно оцінює закріплення дефініцій у нормативних правових актах. Хоча в юридичній літературі трапляється й негативне ставлення до легальних визначень правових понять. Наприклад, А. Нашиц висловлювала таку точку зору, згідно з якою: «Закон – не теоретична робота і не посібник, і тому пояснення термінів в самому законі не повинно призводити до зловживання прийомом визначення» [9, с. 194]. А.А. Ушаков писав про те, що визначення термінів у законах «мають і негативний бік. Адже вони подовжують і захаращують законодавство. У цьому відношенні уточнення того чи іншого поняття створенням нового терміна позитивно відрізняється від описових визначень» [10].

Ми цілком погоджуємося з думкою В. Савицького, який уявляє більш надійним й ефективним інший шлях – визначення вживаних у законі термінів самим законодавцем за допомогою спеціальних дефінітивних норм, побудованих за правилами логічних операцій із поняттями» [11].

Зауважимо, що в радянський період правового розвитку включення дефініцій у нормативні правові акти не носило системного характеру. Це було обумовлено відносною стабільністю механізму правового регулювання. Як правило, нормативні дефініції містилися в законах там, де вперше був ужитий термін, який вимагав роз'яснення. У сучасних умовах ситуація змінилася. Це пов'язано з динамічним розвитком і постійним ускладненням суспільних відносин, збільшенням кількості нормативних правових актів тощо.

Важливим є питання про *спосіб закріплення легальних дефініцій*. З цього приводу в юридичній літературі також існують відповідні думки. Так, А.С. Піголкін і Є. Сморгунова виділяють такі способи формулювання дефініцій у нормативних правових актах: у вигляді розгорнутої характеристики терміна при першому його згадуванні; у дужках після першого вживання терміна; без дужок через дефіс; у вигляді окремої частини (абзацу) у статті або пункті нормативного правового акта; у вигляді самостійної статті (пункту) нормативного правового акта; у вигляді зворотного визначення, наприклад, указівки на те, які саме дії, факти, стани в цілому або окремо включаються в нормативне поняття [16].

В. Туранін виділяє три основні способи закріплення нормативних дефініцій на сучасному етапі нормотворчої діяльності: 1) при першому згадуванні терміна; 2) формулювання дефініцій у спеціальних статтях у тексті нормативного правового акта; 3) «комплексний спосіб» закріплення нормативних дефініцій, який базується на поєднанні декількох прийомів. Крім того, цим автором відмічається можливість застосування системи дефініцій посторінкового посилання, коли визначення поняття здійснюється при першому його згадуванні за допомогою посилання на відповідній сторінці, а також визначення правових понять в преамбулі нормативного правового акта [17].

Оскільки на сьогодні питання про найбільш пріоритетний прийом закріплення дефініцій у нормативних правових актах не урегульоване, то вирішення цієї проблеми є прерогативою суб'єкта правотворчості. При виборі способу визначення необхідно брати до уваги те, «на кого розраховане визначення, його практичну ціль, результати застосування такого роду визначень у минулому» [11, с. 85].

Визначаючи роль уніфікації нормативної правової термінології в процесі нормотворення, варто враховувати, що в багатоманітній і динамічній правовій сфері суспільства правотворчість посідає провідне місце. Це пояснюється тим, що саме правотворчість розвиває право, породжує, формує, удосконалює і, нарешті, оформляє його. Підвищення якості правових рішень, зниження до мінімуму неефективних нормативних актів – постійне завдання законодавця [12].

Відтак, досліджуючи проблему уніфікації нормативної правової термінології в процесі нормотворення, ми звернули увагу на те, що ефективність згаданого процесу відіграє значну неабияку роль у юридичній техніці, адже термінологія законодавства, її точність і лаконічність є запорукою досконалості текстів нормативних правових актів.

Юридична техніка переважно має прикладний, інструментальний характер. Але це не означає її підпорядкованість, несамостійність. Юридична техніка використовує досягнення не лише правознавства, але й інших наук (логіка, лінгвістика тощо), а також значну кількість власних вироблених практикою прийомів та засобів [13, с. 69].

Про важливу роль уніфікації нормативної правової термінології в юридичній техніці, хоча й не прямо, а опосередковано, говорить Н. Артикуца. Автор наголошує на тому, що знання законів і специфіки правничої мови, її функціонально-стильових та жанрових різновидів, суворе дотримання мовностилістичних вимог і термінологічних стандартів (національних та міжнародних) у правових текстах, майстерне володіння методикою лінгвістичного аналізу для кваліфікованого й правильного

розв'язання різноманітних мовно-термінологічних проблем – усе це життєво необхідне правникам як у законотворчості, так і правозастосуванні [14].

Визначаючи роль уніфікації нормативної правової термінології у юридичній техніці, на нашу думку, варто згадати, що власне під юридичною технікою, як правило, розуміється сукупність різних засобів, способів, прийомів, інструментів, які дозволяють забезпечити високу якість правових актів, раціоналізувати юридичну діяльність [5]. Саме на це й спрямована уніфікація нормативної правової термінології. До того ж, уніфікацію можна вважати одним із засобів юридичної техніки.

Урахування основних положень уніфікації саме в юридичній техніці необхідне ще й для уникнення правотворчих помилок, які пов'язані з порушенням правил формування змісту законів (зокрема, концептуальні помилки, прогалини в законі, надмірність інформації тощо), логічних правил (зокрема, наявність колізій), правил, які стосуються структури закону (зокрема, неправильне розміщення так званого «вокабуляру» закону), а також мовних (зокрема, порушення стилю), формальних (зокрема, невірна вказівка реквізитів) та процедурних (зокрема, прийняття нормативного правового акта без відповідної експертизи) правил [6].

Не останнім фактором важливості запровадження в юридичній техніці правил, засобів, прийомів уніфікації нормативної правової термінології є необхідність її (юридичної техніки) удосконалення, що сприятиме підвищенню рівня юридичної культури. Високим рівнем юридичної техніки обумовлено дотримання законності та ефективність права. Під час видання правових норм важливо сформулювати та викласти їх таким чином, щоб воля законодавця стала зрозумілою й доступною, щоб істинний її зміст не розходився з текстуальними формулюваннями, щоб не було двозначності [15]. Усе це залежить від досконалості системи термінології законодавства.

Висновки. Підсумовуючи викладене вище зазначимо, що підвищення рівня організації юридичної техніки шляхом уніфікації термінології законодавства, на наш погляд, має здійснюватися на основі об'єктивних закономірностей та мати кінцевою метою створення максимально ефективного й зручного в застосуванні засобу управління не лише правовими, але й соціальними та економічними процесами.

Використані джерела:

1. Мелехин А. В. Теория государства и права: учебник / А. В. Мелехин. – М. : Маркет ДС, 2007. – 640 с.
2. Большой юридический словарь / под ред. А. Я. Сухарева, В. Д. Зорькина, В. Е. Крутских. – М. : ИНФРА-М, 2009. – 790 с.
3. Воробьева М. Е. Юридическая терминология : системцентрический и антропоцентрический подходы / М. Е. Воробьева // Вестник КемГУ. – 2013. – № 2 (54). – Т. 1. – С. 183 – 186.

4. Rondeau G. Introduction à la terminologie – Québec : Gaëtan Morin éditeur, Chicoutimi, 1981 – 1 re éd.

5. Давыдова М. Л. Юридическая техника : проблемы теории и методологии : [монография] / М. Л. Давыдова. – Волгоград : Изд-во ВолГУ, 2009. – 318 с.

6. Кашанина Т. В. Юридическая техника : [ученик] / Т. В. Кашанина. – М. : Норма : ИНФРА-М, 2011. – 496 с.

7. Лызлов Д. Н. Юридическая техника : [учеб. пособ.] / Д. Н. Лызлов, В. Ю. Картухин. – М. : Ось – 89, 2009. – 176 с.

8. Суперанская А. В. Общая терминология: Вопросы теории / А. В. Суперанская, Н. В. Подольская, Н. В. Васильева [отв. ред. Т. Л. Канделаки]. – [изд. 6-е]. – М. : Книжный дом «ЛИБРОКОМ», 2012. – 248 с.

9. Напиц А. Правотворчество: Теория и законодательная техника / А. Напиц. – М. : Прогресс, 1974. – 256 с.

10. Ушаков А. А. Очерки советской законодательной стилистики : [учеб. пособие] / А. А. Ушаков. – [в 2-х ч.]. – Ч. I: Содержание и форма в праве и проблема законодательной стилистики. – Пермь : Изд-во Перм. ун-та, 1967. – 206 с.

11. Савицкий В. М. Язык процессуального закона. Вопросы терминологии / В. М. Савицкий. – М. : Юридическая литература, 1987. – С. 74–85.

12. Кельман М. С. Загальна теорія держави і права : [підручник] / М. С. Кельман, О. Г. Мурашин – К. : Кондор, 2006. – 477 с.

13. Сазонова Д. В. Значение совершения правореализационной техники / Д. В. Сазонова // Вестник ПАГС. – 2012. – № 34 – С. 68–73.

14. Артикуца Н. В. Інноваційна модель фахово-мовної підготовки правників в Україні / Н. В. Артикуца // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Филология. Социальные коммуникации». – 2009. – Т. 22 (61) – № 1. – С. 546–550.

15. Общая теория права и государства : [учебник] / [Афанасьев В. С. и др.] ; под ред. В. В. Лазарева. – [3-е изд.]. – М. : Юрист, 2001. – 520 с.

16. Пиголкин А. С. Вопросы использования юридических терминов / А. С. Пиголкин, Е. М. Сморгунова // Язык закона / Под ред. А. С. Пиголкина. – М. : Юридическая литература, 1990. – Гл. VII. – С. 127–130.

17. Туранин В. Ю. Проблема выбора оптимального способа закрепления дефиниции в законодательном тексте / В. Ю. Туранин // Законотворческая техника современной России: состояние, проблемы, совершенствование : Сб. ст. / Под ред. В. М. Баранова. – [в 2 т.]. – Нижний Новгород, – 2001. – Т. 1. – С. 250–252.

Кушнарева О.В. Место и роль унификации нормативно-правовой терминологии в юридической технике

Раскрыты теоретико-методологические основы унификации нормативной правовой терминологии в процессе нормотворчества. Предложено понятие унификации нормативной правовой терминологии и охарактеризовано ее виды, задачи, способы и приемы. Обобщены постулаты терминологической стандартизации для применения в практической деятельности субъектов нормотворчества.

Определено место требований унификации нормативной правовой терминологии, которые рассматриваются как составляющий элемент в системе требований юридической техники, как важный элемент в ее структуре. Уяснено, что важность роли унификации нормативной правовой терминологии проявляется в четкости процессуальной формы ее осуществления, в частности, в соблюдении процедуры четырех основных этапов.

Ключевые слова: *унификация, нормативная правовая терминология, виды, задачи, способы, приемы, юридическая техника.*

Kushnarova O.V. Place and role of the legal terminology unification in the legal technique

The article is about theoretical and methodological background of unification of regulatory language in the process of rulemaking. Moreover it is proposed the notion of unification of regulatory language and it is described its kinds, responsibilities, directions and actions. It is generalized the postulates of terminological standardization for employment in practice of rule-making entities. The article demonstrates the position and the role of unification of regulatory language in legal engineering. It is proved that unification of regulatory language as a some process of rulemaking demand of formulation scientific rules, specifications, criteria, instruments and actions.

The article demonstrates the position of specifications of unification of regulatory language. These are described as constituent element in the system of specifications of legal engineering and as a core ingredient in the structure of legal engineering. The role of these specifications are consists in detailization of existing rules of legal engineering (procedural and lingual) in the part of supporting of unanimity of comprehension and pursuance of terminological matter.

Moreover in this article is comprehended that importance of role of unification of regulatory language is exerted in precision form of action unification in particular in the abidance of procedure of four principal stages.

It is determined core requirements about using of regulatory language. This supports to make provision excellence of legislation, another statutory instrument, and enabling legislation, definition (interpretative) legislation, enforcement legislation. For another thing this supports to make provision high-potency of statutory regulation.

Key words: *unification, regulatory language, kinds, responsibilities, directions, actions, legal engineering.*

УДК 342.572

В.Ф. Нестерович

ТЕНДЕНЦІЇ ЩОДО КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЛОБІЮВАННЯ У ВЕЛИКІЙ БРИТАНІЇ ТА ІРЛАНДІЇ

У статті розглянуто тенденції щодо конституційно-правового регулювання лобіювання у Великій Британії та Ірландії. Ключовим аспектом у регулюванні лобіювання у Великій Британії є регламентування поведінки посадових та службових осіб органів публічної влади під час контактування з